

fonètica, molt menys en el seu vocabulari, que és ben nostre: en ell significa 'enganyós, astut' (l'essència dels gats): «Aïssí la destreny pensamens / que'l fa sentir qu' el·la volria» — dona prudent però no peresosa en amor — «a cavay<l>er, s'a luy plazia, / ab lial cor, fi <FIDUS> e pauc mois; / e'l cavay<l>ers, cant o conoys / ---» (*So fo e-l tems qu'om era gais*, v. 496).

En efecte *mois*, fem. *moissa*, també en les terres d'Oc és corrent en el llenguatge dels trobadors, que sovint també ho agafen pel bon costat, quan es tracta de la discreció de l'amant; *Flamenca* confia en ell perquè «esgaret ben la semblansa / de son amic, e la mudansa / de sa color, e ben conois / que savis és e trics e *mois*»; i així ho fan valer ells, els aspirants: «que per be faç no-m vau vanant, / qu'aïssí co-l *moix* laire / son quetz e celaire, / qu'om no vuell sapcha mon talant» diu (i amb fonètica catalana) el narbonès Raimon de Miraval, alabant-se tanmateix de ser tan secret i silent com un lladre. Però també ho prenen pel mal costat fent-li significar 'perfid': Peire Guilhem de mana per ferir «tot amador *moish* / e amairitz, cant vol traïr»; i Duran de Carpentràs es declara enemic del rei En Jacme per «que'l sagramentz qu'él fes fon *mois* e trics» (més en PSW v, 289-90, millor que Rayn. iv, 280).

Alhora s'usava sovint, per antífrasi irònica, amb tàctica negació, com quan diem 'sí que és eixerit!' referint-nos a un que és curt de gambals: en la col·lecció de dites proverbials de mitjan S. XIV, exhumada a Aragó, obra d'un ribagorçà que barrejava la nostra llengua amb l'aragonesa i l'occitana: «Bien yé *mox* / qui no-us conox!» (Rius Serra, RFE XIII, 372, n.º 142), ben igual que escriví el trobador Aldric (en uns versos que cita Levy sense acabar d'entendre'ls): «ja non creiretz / --- / cels que nos volian mesclar: / be-m tenc per *mois* / si non conois / cal's te vol faire fo-lejar».

Ras i curt, totes les característiques del gat, astut, eixerit, sempre despert (si dorm és amb un sol ull), poteta de vellut, que es deixa estimar i, si no, esgarrapa, i que us fa el salt o enganya sempre que li convé. La fraseologia trobadoresca ja apunta, junt amb la popular nostra que hem consignat, cap als diversos camins semàntics que s'hi obrien. Però el primer era el de les «paraules cobertes» i els maneigs hipòcrites. El castellà antic *moxo-y-gato*, contraient-se en MOJIGATO (DCEC) «con esta repetición, aplicada a personas, indica una naturaleza en apariencia humilde y mansa, y en realidad traicionera y astuta, como la del animal». Aplicat al parlar ho veiem en el nostre «roman» del Cavaller Tuglat, de c. 1400: «les males dones e altres perso<ne>s malvades seglà<r>s, en qualque condició que sien, qui an de fora perales *moxes* e planes, e són axí com a grava en lo cor, e 'n la lengua e 'n les obres, axí com a lops rabats qui dego<l>len» (*CoDo-ACA* XIII, 99.4).

I després no ens estranyarem ja que l'adjectiu *moix* hagi pres modernament altres diverses connotacions dins la tònica general de la cosa mansoia, flonja, enso-pida i sovint manyaga (mentre no ens refiem gaire).

És un mot vivaç, més que enlloc, en el Nordest, des de Barcelona i enllà de Girona cap a Rosselló, on Saisset ens el mostra tan sovint (fent-lo rimar amb *ú*, so de la *ó* tancada, en ross.), amb tots els seus matisos (i per cert sovint aplicat als animals a l'abast de l'home): «El va fer esmorzar: / allavors va venir *moix* com un gos qu'hom truca» ('bat, bastoneja'); «L'animal gros, ve gent cada un venir *moix*, / com cotó fluix: / —Tremoleu pas, companys —els hi diu—, ja sé viure!»; «Trobat pas mai res a pelar <'cruspir'>, / seu aganyits, seu flacs, seu *moixos*, / seu a desanou-de-capuixos. / —Ja ho és! —diu el llop—, mes, com adobar això?», «a penes mitja hora / s'és passada, / que torna a sè aquí, tot *moix*, tot apurat: / sembla que l'han bastonejat» (*Catal. d. R.*, 118, 1239, 224, 106).

És el que en termes menys afectius ha acabat per ser el matis més usual en la nostra conversa, on s'acosta a les idees d'"ensopit", 'mancat d'escalf', 'tacturn de tan seriós': «avui fa un dia tot *moix*» (no veurem el sol, no ens escalfarà, però tampoc no fa vent ni acaba de ploure); «pobre noi, amb la carbassa s'ha quedat tot *moix*; o 'seriós i sever, sense alegria': «els Reis --- a les seves amigues duien joguines bones, a la Maria li deixaven al balcó llibretes i labors i coses útils --- si alguna amiga burleta se li volia riure dels seus *moixos* presents, li pegava una estirada de cabells», Coromines (*Les Llèg. de St. Llorenç* I, § 1.4, p. 32). I és que ja aquelles paraules del Tuglat eren *moixes* i planes: és a dir conducta planera, que no vol alarmar però menys comprometre's, tot i desitjant suggerir esperances.

Aplicat a objectes és natural que designi cosa tova però ocultament fluixa i fins dolenta: Grandó testifica que en el Ross. *moix* s'aplica als fruits: *amoixits*, i fins *moixos*, vol dir que són «tous, passats» (*Misc. Fabra*, pp. 181, 196). Quan vivia a l'horta de Prada, on el fruïter no escasseja, Mestre Fabra mateix, adonant-se que aquí hi havia matèria lèxica enterament catalana, escrivia a l'I. E. C. (llista I, de 1947) encomanant que afegissin al seu diccionari l'apartat «fruita *moixa*: fruita tova de tan madura, que està a punt de podrir-se».

¿Ha de remuntar-se això a un nucli semàntic 'xop, amarat de suc'? «probablement de ll. MUSTĒU 'mústec'», posa Alcm, i és perquè l'hi indueix el REW de M-Lübke (no oblidem que els romanistes de 1900 eren porucs davant el... «vacuum etymologicum»). Però afluquen els ulls a la forta història semàntica de *moix* en occità i català medievals, en la llengua i fraseologia popular.¹ No és pas que jo hagi cregut sempre que M-L. ens desviava, i ara mateix tampoc no n'estic ben segur: justament mirant de confirmar-m'hi m'apuntava la presència del mot en glosses llatines;² i, amb ganes d'assegurar-me de la solidesa d'aquest llatí vulgar MUSTEUS, he pensat sovint que podia confirmar-ne la popularitat i vigència un important mot basc, com a antic i sòlid brançal d'aqueixa porta: *busti* pertany al basc corrent i vivíssim fins avui, i d'altra banda ja el trobem en les dades més antigues i els medis més con-